

Rembrandt, Tobias en Anna met het bokje, 1626

Dit uitstekend geconserveerde schilderij,¹ is gemonogrammeerd RH (Rembrandt Harmensz) en gedateerd 1626. Rembrandt heeft het idee voor deze compositie ontleend aan een ets van Jan van de Velde (afb. 23a) naar een getekend ontwerp van Willem Buytewech van omstreeks 1619.² Het Latijnse onderschrift van deze prent luidt in vertaling: *Komaan vrouw, geef het gestolen bokje terug, zegt Tobias, die met zijn gevoel ziet, hoewel hij van zijn gezicht was beroofd*. Het is het ontroerende verhaal uit het in die tijd veelgelezen apocriefe boek Tobias 2:19–23, over de blind geworden en tot armoede vervallen oude Tobias, die zijn goede vrouw Anna, toen ze hem dacht te verrassen met een eerlijk verdiend bokje, in een eerste opwelling van diefstal betichtte om zich vervolgens verwijdert te realiseren, dat hij haar niet dieper had kunnen kwetsen. Buytewech had met zijn opgewonden gesticulerende figuren het moment van het onrechtvaardige verwijt uitgebeeld maar Rembrandt koos onbeducht het wezenlijke maar veel moeilijker te visualiseren moment waarop Tobias zijn fout inzag en Anna haar berouwvolle man verbijs-terd aanstaart. Alleen al het idee om de uitdrukking van deze menselijke tragedie vooral te leggen in de ogen – de blinde ogen van Tobias en het verbijssterde oog van Anna dat zo dramatisch contrasteert met het onnozel glanzende oog van het bokje – en de kunstvaardigheid om dit overtuigend uit te voeren, getuigen van Rembrandts genialiteit. Daar-

naast blijkt uit een vergelijking van deze groots opgevatte en fijn in gedempte kleurschakering uitgewerkte compositie met het in datzelfde jaar ontstane nogal bonte en nog wat moeizaam geconstrueerde *Musicerend gezelschap*, hoe razendsnel Rembrandt zich in het begin ontwikkelde, want men kan zich niet voorstellen, dat dit gave kunstwerk voorafgegaan zou zijn aan dat andere.

In het midden van de achttiende eeuw is het schilderij mogelijk achtereenvolgens in Delft en Amsterdam geveild. Kort na 1905 bevond het zich in de verzameling Tschugin te Moskou. In 1917 was het in handen van de Amsterdamse kunsthandelaar J. Goudstikker, die het verkocht aan H. Baron Thyssen-Bornemisza te Lugano. De laatste eigenaresse was G. W. H. M. Baronesse Bentinck-Thyssen te Parijs. Zoals hiervoor bij de bespreking van het *Musicerend gezelschap* al werd opgemerkt, is het een jarenlang gekoesterde wens van het museum geweest dit in 1956 in bruikleen verkregen schilderij, dat algemeen wordt gezien als het eerste hoogtepunt van Rembrandts oeuvre, te verwerven. Toen de gelegenheid daartoe zich in 1979 geheel onverwacht voordeed, kort na de verwerving van het *Musicerend gezelschap* en het vroege *Zelfportret*, is werkelijk hemel en aarde bewogen om tegemoet te kunnen komen aan de in die tijd voor zo'n vroege Rembrandt nogal extreem hoog geachte vraagprijs. Dankzij zeer bijzondere financiële steun van de Vereniging Rembrandt, het

Afb. 23 (links). Rembrandt, *Tobias en Anna met het bokje*, 1626. Paneel, 40 × 30 cm.

Afb. 23a (onder). Jan van de Velde naar Willem Buytewech, *Tobias en Anna met het bokje*. Ets, 194 × 113 mm.

*Furtivam Uxor, ait Tobias, agere de capellam.
Coecum videns, quam vis lumine captus erat.*
WB J. V. Velde fecit. 1692.

Prins Bernhard Fonds, de Rijksmuseum-Stichting en een extra rijksbijdrage kwam het geld op tafel, zodat het Rijksmuseum weliswaar laat in haar geschiedenis, namelijk tussen 1976 en 1979, maar nog net voor het verlopen van de markt in bezit is gekomen van drie vroege werken van Rembrandt, een schitterend ensemble waarop geen enkel ander museum kan bogen.

P. v. Th.

Noten

¹ Inv. A 4717. Bruyn e.a., *A corpus of Rembrandt paintings*, The Hague, Boston & London 1982-, dl. 1 (1982), pp. 4, 11, 16, 28 en 31; afb. van details op blz. 27; cat. no. A 3 met 4 afb.

² E. Haverkamp Begemann, *Willem Buytewech*, Amsterdam 1959, cat. no. CP 23.